

УДК 159.9.019.4

DOI <https://doi.org/10.32782/cusu-psy-2025-4-15>

## ПРАЛОГІЧНА СУТНІСТЬ ПСИХІКИ СУБ'ЄКТА: МЕХАНІЗМИ ГЛИБИННОГО ПІЗНАННЯ

**Яценко Тамара Семенівна,**

академік НАПН України,

доктор психологічних наук, професор,

професор кафедри психології діяльності в особливих умовах

Національного університету цивільного захисту України

ORCID ID: 0000-0002-1996-661X

**Галушко Любов Ярославівна,**

кандидат психологічних наук,

доцент кафедри практичної психології

Центральноукраїнського державного університету імені Володимира Винниченка

ORCID ID: 0000-0001-6323-5307

**Фомич Микола Володимирович,**

кандидат психологічних наук, доцент,

начальник кафедри психології діяльності в особливих умовах

Національного університету цивільного захисту України

ORCID ID: 0000-0003-1253-2656

**Доля Олег Анатолійович,**

психолог Вергунівського ліцею Слобідської сільської ради

Черкаського району Черкаської області

ORCID ID: 0009-0009-0587-8203

У статті розкрито пралогічну сутність психіки, котра відзначається відсутністю суперечностей, на відміну від логічного мислення. Зосереджено увагу на архаїчному спадку психіки, який постає базовим носієм пралогічних закономірностей її функціонування.

В емпіричній частині статті здійснено аналіз проявів пралогічного мислення, притаманного сучасній людині, поза її обізнаністю. Пралогічне мислення набуває «спостережуваності» за умов візуалізації психіки, яке реалізується через семантично-малюнкову самопрезентацію учасників психокорекційного процесу. Розкриття смислових параметрів «пралогічності» потребує психоаналітичного опрацювання тематичних психомалюнків, що й презентує ця стаття. Пралогічне мислення спроможне актуалізуватись у ситуації опредметнення психіки та подальшого аналітико-діалогічного аналізу, здійснюваного з урахуванням механізму партиципації. Психоаналітичний аналіз засвідчує, що пралогічне мислення, будучи вихідною формою осмислення досвіду, детермінує спосіб переживання суб'єктом власного внутрішнього світу, де суперечності не усвідомлюються як дисонанс, а виступають як «норма» первинної організованості психіки. Саме внаслідок такого пралогічного засвоєння досвіду формуються глибинні смислові матриці, які сприяють фіксації внутрішнього конфлікту. У подальшому суперечності виконують функцію прихованого регулятора поведінки, не допускаючи логічного осмислення власної психічної реальності. Заявлено, що пралогічне мислення у своїй глибинній структурі не лише визначає спосіб функціонування психіки на несвідомому рівні, а й формує підґрунтя для появи внутрішніх суперечностей, які, будучи стабілізованими, детермінують особистісні труднощі та деструктують логічні компоненти мислення в соціально-перцептивному континуумі.

З'ясовано роль механізму партиципації як способу об'єктивування смислу, котрий задається опредметненням психіки й описом смислової структури пралогічного мислення, в динаміці психокорекційного процесу АСПП.

**Ключові слова:** пралогічне мислення, психокорекційний процес, активне соціально-психологічне пізнання (АСПП), глибинне пізнання, механізм партиципації, пралогічне мислення.

**Yatsenko Tamara, Halushko Liubov, Fomych Mykola, Dolia Oleh. The peculiarities of knowing the subject's psyche in its prelogical essence**

The article reveals the prelogical essence of the psyche, which is marked by the absence of contradictions, in contrast to logical thinking. Attention is focused on the archaic heritage of the psyche, which serves as the basic carrier of the prelogical regularities of its functioning. In the empirical part of the article, an analysis is carried out of the manifestations of prelogical thinking inherent in the modern human being, outside their awareness. Prelogical thinking becomes "observable" under conditions of visualisation of the psyche, which is realised through the semantic-drawing self-presentation of participants in the psychocorrective process. The disclosure of the semantic parameters of "prelogicality" requires the psychoanalytic elaboration of thematic psychodrawings, which this article presents.

Prelogical thinking is capable of becoming actualised in a situation of objectification of the psyche and subsequent analytic-dialogical analysis performed with consideration of the mechanism of participation. Psychoanalytic analysis shows that prelogical thinking, as the initial form of comprehending experience, determines the way the subject experiences their inner world, where contradictions are not perceived as dissonance but appear as a "norm" of the primary organisation of the psyche. It is precisely as a result of such prelogical assimilation of experience that deep semantic matrices are formed, which contribute to the fixation of an internal conflict. Later, contradictions function as a hidden regulator of behaviour, preventing the logical comprehension of one's own psychic reality.

It is stated that prelogical thinking, in its deep structure, not only determines the mode of functioning of the psyche at the unconscious level but also forms the basis for the emergence of internal contradictions which, once stabilised, determine personal difficulties and destructure the logical components of thinking within the socio-perceptive continuum.

The role of the mechanism of participation is clarified as a means of objectifying meaning, which is set by the objectification of the psyche and by describing the semantic structure of prelogical thinking in the dynamics of the ASPP psychocorrective process.

**Key words:** prelogical thinking, psychocorrective process, Active Socio-Psychological Cognition (ASPP), deep cognition, mechanism of participation, prelogical thinking.

### Вступ

Пізнання психіки людини у її глибинній сутності спроможне репрезентувати проблеми вдосконалення методів об'єктивування феномену психічного у його сутності («свідоме / несвідоме»). Контекст вищевказаного зосереджує увагу на оптимізації функціонування групового методу «Активне соціально-психологічне пізнання» (АСПП), розробленого та методологічно обґрунтованого у відповідних працях Т. С. Яценко та її послідовників [1]. Розуміння психодинамічної теорії уточнюється завдяки врахуванню результатів цього методу. За роки реалізації вказаної практики ми звернули увагу на представленість у тематичних психомалюнках проявів архаїчного спадку людства, притаманного психіці сучасної людини. Останнє потребує зосередженості на розумінні генези архаїчних аспектів психіки, котрі були поза увагою у працях З. Фрейд. Ба більше, реалізація такого підходу була для нього неможливою через вербальну сутність «психоаналізу», адже первісні люди ще не були ознайомлені з *verbum* (словом). Їхній досвід синтезувався з предметами. Метод АСПП завдяки візуалізації психіки має можливості об'єктивувати вплив архаїчного спадку людства на психіку сучасної людини.

Дослідження у форматі групового методу «Активне соціально-психологічне пізнання» в авторстві Т. С. Яценко передбачає пізнання психіки у двох аспектах. Ідеться про практичні діагностико-корекційні площини розуміння емпіричного фактажу груп АСПП, заданого психодинамічною теорією, розробленою в Україні Т. С. Яценко [2; 4; 5], починаючи з 80-х років ХХ ст.

### Матеріали та метод

Особливості пізнання психіки суб'єкта у її пралогічній сутності є актуальними в контексті розв'язання заявленої проблеми, чому сприяє адекватність методів пізнання психіки, завдяки врахуванню як свідомої, так і несвідомої сфери психіки. Указане є надзвичайно важливим для пізнання психіки у її цілісності. Психодинамічна парадигма, яка є основою методології статті, засвідчує необхідність «опредметнення психіки особи», що є способом її самопре-

зентації через тематичні психомалюнки. Останнє є важливою передумовою вдосконалення результативності групового методу АСПП, який базується на індивідуалізованому опрідметненні психіки учасниками групи АСПП у тематично-малюнкової формі.

Заявлена тема передбачає уточнення адекватного розуміння психічного у його архаїчній сутності, за відсутності суперечностей. Період зародження феномену психічного (за неіснування «принципу реальності») характеризується відсутністю суперечностей. За вказаних умов найціннішим був сам факт життя людини поза оцінюванням прийнятності її поведінки. Підкреслюємо, що в період становлення психіки людства відсутніми були суперечності, що означає пріоритетність прагматичного мислення.

Наукове пізнання психіки учасників психокорекції за методом активного соціально-психологічного пізнання здійснюється Т. С. Яценко понад сорок років із використанням тематичних психомалюнків. Зазначене можна вважати оптимальною формою малюнкової самопрезентації людиною власної психіки, у котрій мимоволі не враховуються закони земного світу. Достовірність цього способу пізнання обґрунтована емпіричними доказами впливу на процес розвитку та становлення людства психолого-архаїчного спадку, активність котрого першопочатково не була підкорена «принципу реальності», як і об'єктивуванню психіки через слово. З огляду на вищевказане особливої цінності набувають тематичні психомалюнки як форма візуалізованої самопрезентації учасників АСПП, що сприяє об'єктивуванню у сферу спостереження довербального періоду. Останнє пояснює сутність архаїчного спадку, котрий у своїй збереженості та дієвості проявляється у психіці сучасної людини. Контекст «архаїчного потенціалу» стосується більше групової, а не індивідуалізованої форми розуміння та пізнання психіки людини. Групова робота АСПП, як і психомалюнкова її складова, каталізує об'єктивування архаїчного спадку людства у сферу спостереження. Указаному допомагає тематично-малюнкова самопрезентація членами групи АСПП власної психіки, чому сприяє діагностико-корекційний процес. У зв'язку із цим є підстави стверджувати, що розроблений нами метод АСПП відзначається спроможністю каталізації архаїчного потенціалу, притаманного психіці сучасної людини, котрий об'єктивується в процесі виконання тематичних психомалюнків. За вищевказаних умов функціонування груп АСПП посилює значущість для пізнання психіки тематичних малюнків. Як засвідчує наша практика застосування групового методу АСПП, «психіка не втрачає надбання попередніх періодів розвитку, зокрема, йдеться про довербальний період», що й пояснює можливості об'єктивування сутнісної вагомості використання візуалізованої самопрезентації, що є провідним вищевказаному. При цьому малюнкова презентація психіки каталізує спонтанно-емпіричну платформу, задану цілісністю її візуалізації (свідоме / несвідоме).

### Результати

Прогрес у пізнанні психіки дорослої людини був заданий ортодоксальним психоаналізом завдяки актуалізації спонтанності слова. Останньому сприяла теоретико-практична концепція З. Фрейда. Психоаналіз, започаткований З. Фрейдом, є суто вербальною (словесною) методикою, емпірична основа якої формувалася на спонтанних висловлюваннях пацієнта відповідно до інструкції: «говори все те, що спадає на думку». Такого типу спонтанність набувала семантики завдяки виявленню її смислу неконтрольованого свідомістю особи. Ортодоксально-психоаналітичні дослідження З. Фрейда значною мірою спиралися на сновидіння людей і передовсім на спонтанність поведінки у її семантичній свободі. Психоаналіз З. Фрейда засвідчив цінність самоплинної активності психологічно розслабленої людини для пізнання її особистісних проблем.

Фрейдівська система пізнання психіки поставила «знак оклику» біля феномену «спонтанність». Розвиток психоаналізу полягав у тому, що підсилювалася провідна роль психоаналітика в аналізі отриманих «спонтанних висловлювань». Його роль проявлялася в професійності інтерпретаційних узагальнень висловлювань пацієнта, накопичених тривалістю в

часі. Метод психотерапії З. Фрейда передбачав позовжній аналіз накопичення спонтанної поведінки, необхідної для об'єктивування чинників глибинно-психологічних проблем психіки пацієнта. У системі психоаналізу геніальність З. Фрейда проявилась у зорієнтованості його дослідного погляду на внутрішньо задану активність пацієнта, каталізовану неусвідомлюваними чинниками. Заслуга психоаналізу полягала у відкритті перспектив пізнання прихованих від свідомості особи причин спонтанної активності. Значення вказаного полягає в об'єктивуванні глибинних аспектів психіки в їхніх індивідуальних виявах. Поміж науковців З. Фрейд першим започаткував спосіб «пізнання несвідомого» через об'єктивування суб'єктивно-індивідуалізованих чинників людини на засадах спонтанності її поведінки. Заслуга психоаналітичного підходу полягала в зосередженні уваги науковців на значущості об'єктивування психіки за умов спонтанності поведінки. Це удало можливість З. Фрейду віднайти спосіб забезпечення сутнісних перспектив пізнання суб'єктивних чинників психіки через активність спонтанної поведінки людини. Звідси висновок: психодинамічний підхід до пізнання психіки, який ми розвиваємо понад 45 років, доводить спроможність об'єктивувати внутрішньо задану активність особи через аналіз її спонтанної поведінки, асимільованої з архаїчним періодом становлення людства. Останнє потребує візуалізації психіки, що відкриває перспективи її актуалізації (у площину спостереження) через тематично-малюнкову презентацію. Вона здатна об'єктивувати «психологічний зміст» у тематичних психомалюнках, зображення яких втілює інформацію архаїчного періоду розвитку людства.

Психологія в Україні, як засвідчують спостереження, переважно відзначається схильністю до академізму, спорідненого з формалізованістю тестових методик, для яких характерна неспроможність об'єктивування психіки в її неповторності. Указане гальмує презентацію візуалізації психіки відповідно до психодинамічної теорії. Пояснення: дослідник-академіст, користуючись тестовими методиками, нівелює можливості пізнання психіки в її цілісності (свідоме / несвідоме). Є підстави стверджувати, що тестові дослідження порушують адекватність розуміння функціональних параметрів феномену психічного в його свідомих і несвідомих виявах.

У радянський період розвитку українського суспільства «проблеми практичної психології» навіть не ставились. Одне з пояснень: вони сприймалися поза форматом наукових проблем. Психологічна освіта тривалий час відзначалася трактуванням «феномену психічного» крізь призму підпорядкованості психіки людини (її поведінки) «прокомуністичним циркулярам». При цьому результати наукових (дисертаційних) досліджень обмежувалися «усередненням» кількісних показників, об'єктивованими тестовими методиками. Вказане досі пригальмовує розвиток практичної психології, що є відчутним з боку прихильників «академічної психології». Пропонована читачеві наукова праця сформована на узагальненнях результатів упродовження в практику професійної підготовки психологів методу АСПП. Метод позитивно зарекомендував себе, як і набув визнання та підтримку з боку МОН України, див. «Галузевий стандарт вищої освіти» [2].

Результативність реалізації в системі підготовки психологів за методом АСПП засвідчує адекватність та відповідність психодинамічної теорії, спроможної оптимізувати практику психокорекційних груп, котра забезпечує пізнання психіки в її цілісності.

Бар'єри у становленні та розвитку практичної психології в Україні існують здавна й підсилюються впливом академічно-упередженого ставлення до психоаналізу З. Фрейда, як і психодинамічної теорії, зорієнтованої на допомогу психічно здоровим людям. У радянські часи наукові праці З. Фрейда вважалися неприйнятними, а в певні періоди були забороненими й навіть знищувалися. Тенденційність психологів у сприйнятті психоаналізу частково спостерігається і сьогодні. Їх позиція задається упередженістю ставлення до сфери «несвідомого», неначе його й не існує. Вказане пригальмовує адекватність розуміння феномену психіки (у його цілісності «свідоме / несвідоме»).

Психодинамічна теорія, як і відповідна практика АСПП, розвивається в Україні під керівництвом академіка НАПН Т. С. Яценко впродовж півсторіччя. Проте не всі психологи знайомі з психодинамічною парадигмою, як і з особливостями ведення групової практики у форматі глибинного пізнання психіки. У психологів-початківців проблеми можуть виникати на рівні вибудови діалогічної взаємодії в системі «Психолог ↔ Респондент». Метод АСПП синхронізується з психоаналізом у сприйнятті та розумінні цілісності психіки, як і невід'ємність врахування взаємозв'язків сфер «свідомого та несвідомого у їх сутності». Система АСПП зорієнтована на пізнання індивідуальної неповторності психіки в кожній конкретній людини.

Важливо враховувати і той факт, що фрейдівський психоаналіз є суто індивідуалізованим, тоді як розроблений Т. С. Яценко метод АСПП реалізується у груповому форматі. Тестові методики в сучасній психології неспроможні цілісно охопити психіку, а отже, дослідно торкнутись її несвідомої сфери [7; 9]. Це засвідчує актуальність глибинного пізнання та розуміння психіки у її цілісності, що пояснює важливість уваги до двох сфер психіки: «свідоме / несвідоме». При цьому «несвідоме» переважно ігнорується академічними психологами, тому проблема пізнання психіки в її цілісності залишається поза увагою практикуючих психологів.

Ослаблення вищевказаного потребує уваги до наявності бар'єрів у розумінні практикуючими психологами сутності феномену психічного, що передбачає розуміння як теоретичних, так і практичних його аспектів. Психоаналітична теорія сприяє позитивним результатам нашої практики ведення груп АСПП для всіх бажаючих щонеділі. Указана практика спирається на реальність опредметнення психіки, яка урізноманітнюється малюнкотематичною візуалізацією через діалого-аналітичне розкриття її змісту в системі «Психолог ↔ Респондент». Теоретико-методологічна система групового пізнання психіки оптимізує результативність надання психологом допомоги конкретній людині. У практиці АСПП ми не лише сприяємо пізнанню сутності психічного в його цілісності («свідоме / несвідоме») респондентами, але й оптимізуємо їх аналіз власної психіки. Практика АСПП забезпечує створення умов для нейтралізації прогалів у функціонуванні «Психологічної служби в Україні». Указаний метод уможлиблює удосконалення рівня професіоналізму практикуючих психологів завдяки власно-особистісній їх психокорекції, яку ми проводимо.

Зупинимося на особливостях методу АСПП. Він започаткований нами в Україні ще у вісімдесятих роках і реалізується у груповій формі на засадах розробленої Т. С. Яценко психодинамічної теорії, котра свого часу лягла в основу докторської дисертації науковиці. На сьогодні її учні та послідовники методу АСПП застосовують його, науково обґрунтовують і представляють результати в дисертаційних дослідженнях та публікаціях. Вищезазначене підтверджує ефективність групового методу АСПП, який вдосконалювався та уточнювався нами в процесі його різнобічної і довготривалої апробації. АСПП сприяє адекватному розумінні психіки людини в її структурно-функціональній сутності. Багаторічна практика групового методу АСПП розширила можливості його реалізації не лише в малих, а й у великих групах, що незмінно опрацьовувалося та конкретизувалося тематикою відповідних дисертаційних досліджень. Первинно це стосується докторської дисертації Т. С. Яценко, а також кандидатських дисертацій її послідовників. Позитивні результати практичного втілення методу АСПП у процес підготовки психологів переконують у спроможності вказаного методу підвищувати рівень їхньої кваліфікації. Останнє передбачає проходження власної психокорекції психіки майбутніми психологами, зацікавленими в опануванні ведення груп АСПП.

Стаття доводить можливості об'єктивування людської психіки у сферу спостереження завдяки тематичним психомалюнкам у їхній універсальності та індивідуалізованій неповтор-

ності. Це враховується в діагностико-корекційному процесі АСПП, що забезпечує результативність професійної підготовки майбутніх психологів.

Психодинамічна теорія, на яку спирається метод АСПП, оптимізує професійну підготовку психологів-практиків. Цьому сприяє сформованість теоретичних і практичних основ глибоко-психокорекційної підготовки майбутніх психологів у групах АСПП. Динаміка процесу групової психокорекції ґрунтується на механізмі **«позитивної дезінтеграції психіки і вторинної її інтеграції на більш високому рівні психічного розвитку особи»** [1; 2; 4; 5]. Указаний механізм ще в дев'яностих роках набув наукового визнання і практичного ствердження захистом докторської дисертації Т. С. Яценко, емпірична база якої ґрунтувалася на методі АСПП, що поглиблюється дотепер завдяки розвитку психодинамічної теорії, як і відповідної практики, котра оптимізує професійну підготовку психологів в Україні. Санкціонованість указанного методу підтверджено рішенням МОН України [2], що активізувало його впровадження в систему психологічної освіти. Останнє позитивно позначилося на професійно-психологічній підготовці майбутніх практичних психологів.

З огляду на вищевказане обов'язковим є представлення в групах АСПП малюнково-тематичного опрідметнення психіки, яке спроможне каталізувати довербальний досвід становлення людства. Власна самопрезентація учасників АСПП через малюнкову візуалізацію психіки відбувається із врахуванням важливості довербальної актуалізації архаїчного періоду розвитку людства, котрого не зміг торкнутися З. Фрейд через «вербалізованість» його системи пізнання. **Дослідження З. Фрейда оминули увагою архаїчний (довербальний) період розвитку психіки, в котрому ще не набув дієвості «принцип реальності».** Поглиблення пізнання психіки заслуговує на дослідну увагу [6; 7]. Створена нами психодинамічна парадигма багаторічно підтверджується позитивністю результатів ведення груп АСПП, у яких візуалізація психіки (у психомалюнках) є першочерговим завданням [8].

Отже, підводячи підсумки наведеного вище, відмітимо, що ця стаття вміщує провідні положення психодинамічної парадигми, започаткованої Т. С. Яценко, що посприяло науководослідній апробації методу АСПП в численних дисертаційних працях [1].

Наша практика ведення груп АСПП засвідчує той факт, що об'єктивуванню інформації сприяють тематичні психомалюнки, у яких інформативною складовою є відступи від реальності законів земного світу (див. рис. 1–4 – психомалюнки). Нелогічним і цікавим видається той факт, що в пізнанні психіки найбільш інформативними є «відступи від реальності», що парадоксально об'єктивують скриту інформацію з відтінком замаскованості. Указане підкріплюється ще й подвійністю зображень. Наведемо для прикладу тематичні психомалюнки одного з респондентів (рис. 1–4). Так, на рис. 1 виражено не лише розпач (як то ілюструє кіт), а й агресію. Подвійність можна бачити і на рис. 2, де людина в подвійному функціоналі: чоловік, котрий створює картину, водночас уже є і нею.

У сказаному ми можемо переконалися на прикладі тематичних психомалюнків, виконаних учасниками групи АСПП, що психіка сучасної людини не губить те, що є архаїчно заданим. Психомалюнки (див. рис. 1–4) розширюють можливості передачі інформації завдяки візуалізації, яка дає змогу відобразити зміст поза впливом «принципу реальності». Останнє пояснює подвійність інформації, презентованої тематичними психомалюнками. Це вкрай важлива інформація, яка засвідчує, що психіка сучасної людини підтверджує факт неперервності формування та її розвитку. Вказане є важливим завдяки уточненню сутності психічного, котра асимілює як філогенез, так і онтогенез становлення психіки. Йдеться про аспекти психіки, котрі не враховуються академічною психологією, яка обмежується сферою свідомого, що означає відсікання архаїчного періоду становлення психіки людства [6; 9]. Зазначене фактично підтверджує, що *пізнання психіки людини не може обмежуватися лише словом (verbum) через породження артефактів.*



**Рис. 1. Назва респондента:  
«Мій звичайний емоційний стан»**



**Рис. 2. Назва респондента:  
«Мій звичайний емоційний стан»**



**Рис. 3. Назва респондента:  
«Життєвий шлях:  
незмінні перепони життя»**



**Рис. 4. Назва респондента:  
«Мене використовують.  
Неможливість супротиву»**

Отже, розроблений нами груповий метод АСПП не обмежується вербальним рівнем пізнання психіки з огляду на необхідність врахування довербального періоду її становлення та розвитку. Психоаналіз З. Фрейда був зцентрованим на слові, що не є виправданим. Метод АСПП прогресував у вирішенні проблем адекватності розуміння сутності психічного в його цілісності («свідоме / несвідоме»).

Психодинамічна парадигма, яку ми розвиваємо, бере до уваги не лише «вертикаль» (онтогенез), а й «горизонталь», яку зігнорував З. Фрейд [1; 5]. Для нього довербального періоду формування психіки в генезі становлення та розвитку людства як і не існувало [10]. Уся психоаналітична система З. Фрейда сцентрована на слові *verbum*. Багаторічний досвід групової практики АСПП переконливо доводить результативність процесу психоаналізу тематичних психомалюнків, підготовлених людиною самостійно заздалегідь. Для надання людині психологічної допомоги необхідна кількість тематичних психомалюнків, котрі потребують упорядкування відповідно до власного відчуття їхньої значущості. Кількість тематичних малюнків (15–30 тем) створює дослідно-повздовжню площину, яка завдяки малюнковій візуалізації психіки сприяє актуалізації довербального періоду генези психіки. Психоаналіз тематичних малюнків передбачає ведення психологом «діалогічної взаємодії з респондентом», що порційно й багаторівнево сприяє йому діагностико-корекційному прозрінню [11].

Останнього не торкався З. Фрейд у своїх дослідженнях, оскільки його увага сфокусувалася «на вертикалі», котра могла створювати ілюзію довершеності вербальної основи пізнання психіки. В ортодоксально-психоаналітичній парадигмі домінує орієнтація на об'єктивування й аналітичне пізнання внутрішніх процесів, заданих «комплексом Едіпа», на якому зцентрувався дослідний інтерес З. Фрейда [5]. Розроблений же нами психодинамічний підхід до розуміння психіки, як і практика груп АСПП, ґрунтується на історичній послідовності формування етапів і розвитку людської психіки. В останньому енергетично дієвими були більш ранні (первинні) чинники, які є віддаленими та «незнайомими» з «комплексом Едіпа». Для первісних людей в пріоритеті була проблема виживання, а не питання едіпального порядку, які в первісний період ще не були дієві. У первісних людей актуальною була як свобода поведінки, так і сфокусованість дилеми життя: «бути» чи «не бути?». Вказане зреалізовує «проблему виживання», як і «боротьбу за виживання». Інакше кажучи, проблема життя для первісних була є найпріоритетнішою з-поміж інших проблем [10; 12]. Ось тому вчення З. Фрейда не лише залишило недослідженою проблему розуміння значущості для становлення психіки довербального (тобто архаїчного періоду становлення людства [3; 5]), а й хибно зцентрувало дослідну увагу на провідній значущості «Табу на інцест», приміром як чинника «прогресу науки та культури» людства. Ми стверджуємо, що обмеження розуміння психіки людини лише словесним періодом її розвитку створює ілюзію значущості слова, яка не охоплює дословесний етап розвитку. Останнє пригальмовує увагу до більш далекого, архаїчно-візуалізованого періоду становлення людства, у якому шляхом опредметненості психіки зароджувався механізм партиципації, спроможний передавати інформацію у спосіб «співпричетності речей».

### **Висновки**

Підводячи підсумок, відмітимо, що наш півстолітній досвід реалізації практики АСПП в пізнанні психіки із врахуванням дієвості «архаїчного спадку людства» є важливим для адекватного її розуміння людиною за відповідності методів її пізнання. Тому ігнорування академічними психологами наявності архаїчного спадку людства є не виправданим з огляду на неперервність розвитку психіки, включно з архаїчним періодом. Складається враження, що сучасні психологи «приспали» власну «глибинну допитливість» через превалювання академізму в дослідному пізнанні, за ігнорування генези феномену психічного. Вказане вище потребує дослідної уваги сучасних психологів до сутнісно-архаїчних чинників, котрі зберігають енергетичний потенціал у психіці сучасної людини. Це засвідчують тематичні психомалюнки учасників АСПП, які використовуються ними, як передумова пізнання психіки в її цілісності. Стає зрозумілим, чому в групах АСПП самопрезентація учасником власної психіки здійснюється за використання тематичних психомалюнків (як необхідність адекватного пізнання психіки). Важливо розуміти, що саме тематичні психомалюнки у їх сукупності, підібрані або намальовані учасниками АСПП для власної самопрезентації, персоналізовано реалізують можливості адекватного об'єктивування психіки у сферу спостереження, що сприяє поглибленому розумінню учасниками АСПП власної психіки.

### **Література:**

1. Андрущенко В. П., Яценко Т. С. Філософсько-психологічний формат розуміння сутності психіки в її цілісності. *Теоретичні і технологічні засади професійної підготовки здобувача вищої освіти*: колективна монографія. Київ, 2023. С. 11–77. <https://doi.org/10.31392/UDU-mono-k-fp-2023>.
2. Галузевий стандарт вищої освіти (розроблений під керівництвом Т. Яценко). Напрямок підготовки: 0101 Педагогічна освіта. Спеціальність: 6.010100 Практична психологія. Освітньо-кваліфікаційний рівень: бакалавр. Київ, 2005. 325 с.
3. Максименко С. Д. Психологічне учіння людини: генетико-моделюючий підхід. Київ, 2013. 590 с.
4. Панок В. Т. Організація та науково-методичне забезпечення діяльності психологічної служби і ПМПК. Київ, 2014. 259 с.

5. Фрейд З. Вступ до психоаналізу / пер. з нім. П. Таращука. Харків : Книжковий Клуб «Клуб Сімейного Дозвілля», 2015. 480 с.
6. Яценко Т. С. Архаїчний спадок психіки: психоаналіз феноменології проблеми. Дніпро, 2019. 283 с.
7. Яценко Т. С. Від тестового до психоаналітичного розуміння психомалюнку. *Зб.: Педагогіка і психологія*. 1995. № 2. С. 11–23.
8. Яценко Т. С. Основи глибинної психокорекції: феноменологія, теорія і практика. Київ : Вища школа, 2006. 382 с.
9. Яценко Т. С., Галушко Л. Я., Степашко В. О. Опредметнені засоби репрезентації психіки суб'єкта – передумова глибинного пізнання. *Теорія і практика сучасної психології : збірник наукових праць*. 2018. № 2. С. 47–56.
10. Яценко Т. С., Галушко Л. Я. Особливості пізнання психіки у її глибинній сутності. *Наукові записки. Серія: Психологія*. Кропивницький : Видавничий дім «Гельветика», 2025. Вип. 2 (8). С. 183–191. <https://doi.org/10.32782/cusu-psy-2025-2-26>.
11. Яценко Т. С., Галушко Л. Я., Євтушенко І. В. Методологія ведення діалогу у глибинному пізнанні психіки. *Науковий журнал «Габітус»*. 2022. № 42. С. 232–244. <https://doi.org/10.32782/2663-5208.2022.42.40>.
12. Lèvy-Bruhl Lucien. *Mentalité primitive*. Paris, 1922. URL: <https://coollib.cc/b/367825/read>.

Отримано: 01.12.2025

Рекомендовано: 24.12.2025

Опубліковано: 31.12.2025